

BROTTLIGHETEN – en glädjehistoria

Hans Bergström

**Bertil
Ohlin
Institutet**

En skrift från

nr 8

Förord

Är dubbelparkering inkörporten till grov brottslighet? James Traub, journalist på tidningen The New Yorker, antyder det när han intervjuar en butiksinnehavare i Washington Heights, en av de mest illa beryktade delarna av New York.

- Dubbel- och tredubbel parkering brukade vara vanliga här för två-tre år sedan; så är det inte längre. Det kan verka knäppt, men förändringen ger en känsla av kontroll, det finns en styrelse, det råder ordning.

Vad butiksinnehavaren beskriver är hur polisen i New York börjat ta hand om de små brotten - felparkerare, smålangare, de som urinerar på gatan, hotfulla tiggare, klottrare. Därmed har hela den civilisatoriska nivån ökat. Den majoritet som också i svårt nedgångna bostadsområden försökt hålla snyggt, leva anständigt och få sina barn att satsa på utbildning har känt att samhället står bakom dem. Ett samhälle som inte bryr som om nedskräpning eller ölförsäljning till minderåriga sänder signalen att allt är tillåtet. I ett samhälle där inte polisen ingriper vågar heller inte enskilda ingripa till andras hjälp. New York ger ett hoppfullt budskap. På fyra år har antalet mord mer än halverats. Det är en viktig välfärdsfråga att människor ska kunna känna trygghet i sitt grannskap.

Hans Bergström, politisk chefredaktör på Dagens Nyheter, publicerade i januari i år fyra viktiga artiklar om brottsbekämpning, med utgångspunkt från den amerikanska erfarenheten. Bertil Ohlin-Institutet har förmånen att nu kunna publicera dessa artiklar i ett sammanhang tillsammans med en nyskriven inledning av Hans Bergström.

Stockholm i april 1997

Olle Wästberg

Ordförande

Stiftelsen Bertil Ohlin-Institutets styrelse

Stiftelsen Bertil Ohlin-Institutets adress är Box 440, 101 28 STOCKHOLM, telefon 08/23 30 11, fax 08/10 54 69.

Redaktör för Bertil Ohlin-Institutets rapportserie är Helena Dyrssen

Nr 1 Annorledeslandet - Claes Arvidsson

Nr 2 Socialpolitik och ansvarsmoral - Anders Berge

Nr 3 Nova Civitas - Johan Ernestam och Andreas Bergh

Nr 4 Den långa revolutionen - lärdomar från omvälvningen i Östeuropa - Daniel Tarschys

Nr 5 Liberalism på undantag - bland adliga fritänkare och borgerliga statsvänner i svenskt 1800-tal - Torbjörn Nilsson

Nr 6 "Jag blir irriterad när de ältar Förintelsen" -nutida antisemitism i historisk belysning - Henrik Bachner

Nr 7 "Politikerroll för demokratisk kontroll" - Olle Wästberg

INLEDNING

Liksom säkert många andra hade jag nu och då sett nyhetsglimtar om att brottsligheten tenderat minska i New York. En oväntad nyhet, värd att notera. Så mycket av förklaringar såg jag inte till. Någon gång stod det att antalet tonårspojkar minskat genom befolkningsutvecklingen. Det antydde också att den värsta knarkepidemin var över för den här gången. Redan ordet "epidemi" för tankarna till en sjukdom som kommer och går, utan att människan rår. Tillfälligheter alltså.

Så besökte jag "The Big Apple", som New Yorkborna gärna kallar världens huvudstad, i november och i december 1997. Gatukänslan bekräftade nyhetsglimtarna. En besökare möttes verkligen av en ny stad, med ren tunnelbana, med trygg Central Park, med en anda av tillit i storstadens anonyma möten som inte fanns några år tidigare. I en bokhandel fann jag förklaringen till det som skett. "Fixing Broken Windows - Restoring Order and Reducing Crime in Our Communities" löd titeln (The Free Press, New York 1996). Författare var George L. Kelling, kriminolog och rådgivare till New York-polisen, och hans hustru Catherine M. Coles, jurist och antropolog specialiserad på storstadskulturer. Boktiteln anspelade på en artikel som Kelling skrev redan 1982 tillsammans med den världsledande sociologen James Q. Wilson för tidskriften *Atlantic Monthly*. "Minska förfallet och ni kommer samtidigt att minska brottsligheten" var credot.

Boken blev för mig en aha-upplevelse. Den drastiska nedgången av brottsligheten i New York var inte blott en skörd av slumpen. Den är i stor utsträckning resultatet av medveten ansträngning av ansvarsbärande krafter, av en ny sorts social ingenjörskonst. Dess grunddrag framgår av de artiklar jag sedan skrev i *Dagens Nyheter* och som återges i denna skrift, men jag vill rekommendera boken i original. Den är fylld av väsentliga iakttagelser om hur storstadssamhället fungerar, ett mycket speciellt sorts samhälle med dess sköra balans mellan frihet i anonymitet och ordning.

Jag har funderat över varför jag blev så fascinerad, och i vardaglig mening glad, över det jag fick veta. Jag har kommit fram till att det inte är en privat upplevelse utan att svaret går på djupet av vårt civilisatoriska och demokratiska tillstånd.

* Där finns känslan av ett fortgående civilisatoriskt förfall. För varje år som går blir samhället allt farligare. Gängbråk med nävar då, med kniv nu, med skjutvapen om fem år. Gemensamheten i tillit, att man törs lita även på den man inte mött tidigare och troligen inte ser igen, försvagas obönhörligt. Kvinnan, eller vår brune adoptivson, på tunnelbanan måste hålla ryggen fri och faroinstinkten skärpt för att undvika obehag. Vårt allmänna rum blir alltmer nedskräpat, känslan av mening i det enskilda ansvaret urholkad. Med stigande obehag över mycket nära tendenser möter vi en framtid som i övrigt borde bära så många löften. Många gör kokongförsök, spinner sig en egen slutna värld av frid. Men även till Lönneberga tränger oron in; våra tyska grannars hus har länsats för fjärde gången, någon har sett knarkare "från Stockholm". Nostalgiskt berättar vi grannar historier för varann om hur vi förr inte låste dörrar till vare sig hus eller bil. Var det på 50-talet? Eller rentav för fem år sedan? I vart fall är det svunnen tid. Även när det undermedvetna obehaget trängs undan av det uppenbara paradiset i den syremättade tallskogen en lingonrik, solgnistrande höstdag finns det strax under ytan. Det behöver inte alltid vara statistiskt "korrekt". Det kan vara överdrivet medialt upphetsat. Men det finns där, hos de flesta.

* Där finns också känslan av vanmakt. De stora krafterna är för väldiga. Och politikerna bara låtsas ha lösningar. "Sätt fler i fängelse" sägs det från höger. Men vi förstår att fängelser - hur ofrånkomliga de ändå är för några - inte löser en civilisationskris. "Avskaffa de sociala problemen och orättvisorna" svaras det från vänster. Men vi vet att det sociala paradiset aldrig blir mer än en dröm; därtill anar vi att människans natur också rymmer bråddjup av mörker, och kräver en ordning i normer, som ingen socialförsäkring kan ersätta. Vi genomskådar ritualen i debatten mellan höger och vänster. Trots att problemet är så stort är våra förväntningar så små. Vi betraktar den politiska debatten om "krafttag mot brottsligheten" som prat och illusionsnummer.

* Där finns även känslan av ett slags svek. Det som är viktigt för mig är strunt för "myndigheterna". När jag drabbas av inbrott bryr sig inte polisen. När jag inte kan sova på grund av störande grannar bryr sig inte det kommunala bostadsbolaget. När min bekant blir nedslagen bryr sig inte åklagare och domstolar. Statsvetare talar om horisontell och vertikal medborgerlig tillit (se Sören Holmberg: "Medborgerlig tillit i det civila samhället" i boken "Mitt i 90-talet", Göteborgs universitet 1996). Båda typerna av tillit har försvagats på ett djupt allvarligt sätt även i Sverige, både förtroendet hos medborgarna för varandra och deras förtroende för samhälleliga institutioner. Detta ger svaghet för demokratin.

Glädjebudskapet från New York är att hela denna onda cirkel går att bryta. Förfall kan vändas till förbättring. Vanmakt kan förvandlas till att hederliga medborgare tar kontroll över sin stad och sin miljö. Sveket kan upphävas och myndigheterna faktiskt ge människor det skydd som staten upprättats för. Allt detta går att åstadkomma med politiskt medvetna åtgärder. Och när man gör det uppstår en god spiral i en stad och ett samhälle. Människor blir gladare och öppnare, vågar gå ut på tider och i miljöer som de förr ansåg alltför farliga, växer i vilja att göra en insats som bygger ännu mer av civilitet och kultur. Och ordningen visar sig kunna återställas väl inom ramen för liberala värden om rättsstat och frihet.

Det har alltid förbluffat mig att liberaler så ofta visat sådan skamkänsla inför att tala om normer, att tänka på ordningens problem. Brott och förfall hotar på många sätt ett liberalt samhälle. Liberaler borde engagerat ge sig i kast med den stora frågan hur vi förenar frihet och ordning. New York innehåller även i denna mening ett glädjebudskap: det går att göra utan att bli "reaktionär", ja bara så.

När jag kom hem från New York började jag undersöka hur den svenska polisen tänker och organiserar sig. Vilken är dess grundläggande teori? Vilka dess främsta strategier? Hur tar de sig praktiska uttryck? Till min överraskning fann jag att särskilt Stockholmspolisen sedan en tid bygger en organisation och en filosofi som stämmer exakt med erfarenheterna från New York (utan att man fullt ut känt till dem). Strukturen börjar nu finnas.

Stockholm borde ha utomordentliga förutsättningar att ställa upp och förverkliga visionen: världens renaste, tryggaste och vackraste huvudstad. Redan att komma en bit på väg skulle lyfta självförtroendet och trivseln. I den nya globala ekonomin är därtill "attraktionskraft" nyckelbegreppet. För att bli framgångsrik måste den totala miljön i en region ge lust och attraktion (se till exempel Hamish McRaes översikt bok "The World in 2020 Power, Culture and Prosperity: A Vision of the Future").

Bra telefonsystem, datoriserad befolkning, god utbildning även på bredden, bra språkkunskaper, hyggligt skatteklimat, fri entreprenörmiljö, effektiv och okorrumpierad förvaltning, rätt mental kartbild ("Östersjöns politiska och finansiella centrum"), lustfylld arkitektur, fungerande trafik, behaglig miljö och social fred med låg brottslighet. Allt kommer att räknas, inte minst det sista. Vem ger signalen?

Publicerad i Dagens Nyheter den 7 januari 1997

New York: Det går att minska brottsligheten

Där är en krossad fönsterruta. Och där ännu en. Men de är färre än för tio år sedan. Och fler hederliga människor verkar röra sig ute i gatumiljön. Övergången från Martin Luther King-avenyen långt upp i Harlem, där vi befinner oss, ner till mid-Manhattan tyder på att de goda miljöerna sprider sig från ungefär 100:e gatan och uppåt.

På centrala Manhattan känner man sig helt trygg, även kvällstid. Affärsgatan Madison Avenue har återfått sin stil och sin charm, efter år av förfall. Jag går lugnare genom Central Park i skymningen än vad jag skulle göra i Vasaparken i Stockholm. I parken och dess omgivande polisdistrikt skedde 1996 inte ett enda mord, en våldtäkt och sju stölder. New Yorks tunnelbana, som sträcker sig praktiskt längs långa Manhattan, är fullständigt befriad från klotter och numera säker att nyttja.

Världens huvudstad har återfått sitt självförtroende, efter att ha återskapat mycket av sin livskvalitet. För första gången på årtionden anger New York-borna inte längre brottsligheten som problem nummer ett. Statistiken stöder den fysiska upplevelsen. Brottsligheten har minskat dramatiskt de senaste åren, för flera tunga brottskategorier till nivåer som man får gå tillbaka till 50-60-tal för att finna.

Den nu frisläppta statistiken för 1996 visar att den goda spiralen fortsätter att verka. Inte bara så att nedskräpning, tiggeri och sociala problem har flyttats bort från de välbärgades kvarter. Även den grövre brottsligheten fortsätter sjunka i hela New York City: antalet mord och våldtäkter med ungefär 60 procent sedan 1990, antalet inbrott med 75 procent, antalet bilstölder med 65 procent. Och så vidare.

Vår tid präglas av desillusion. Människor "vet" att samhället snarare förfaller än förbättras, och vi i medierna är inte sena att alstra ständigt nya anledningar till missnöje och misstro. Människor känner också att politikens anspråk på att "lösa" problem är blott sken, för det mesta. Politiken rör sig med ett språkspel, som P C Jersild belyste i sin kolumn på DN:s ledarsida 10/11. Det gäller

att "hantera" problem i debatten, "se ut" att göra något åt dem via beslut av olika slag. Men de flesta genomskådar numera innebörden; få tror att orden och besluten ska kunna ändra villkoren för deras liv, i vart fall inte i positiv riktning.

Brottsligheten är ett område som mer än de flesta präglats av denna desillusion och denna avmakt (för att nyttja ett träffande begrepp från norska maktutredningen). Människor i gemen räknar med i alla samhällen, de västerländska inte minst, att varje årtionde ska medföra ökad brottslighet, större förfall, växande hot, stadigt stigande anledning till farokänsla. Och när politiker lovar "hårdare tag" inser faktiskt de flesta väljare att fler fängelser gör ganska lite för att främja växande frid.

Mot denna bakgrund av misstro inför den politiska viljans möjligheter möts självfallet även framgångarna i New York med misstänksamma frågor. Rör det sig kanske om allmänna samhällsförändringar, mer än medvetna åtgärder? Kullarna av tonårspojkar är mindre än på många år i USA. Vågen av crackkokain i slutet av 80-talet har brutits, bland annat genom att många av missbrukarna har knarkat ihjäl sig.

Att etablera säkra kausala samband för komplexa fenomen hör till det notoriskt svåra i samhällsvetenskapen. Men det finns ändå starka indikationer på att själva brottspolitiken i New York har haft en egen effekt, utöver den som följt av allmänna samhällsförändringar. Utvecklingen i New York är en helt annan än i städer som Washington och New Orleans. Om antalet brott totalt sätts till index 100 år 1985 ligger index för 1996 på 60 i New York, men på 112 för hela USA. Det senaste året föll brottsligheten med 0,9 procent i USA som helhet, men med 16,1 procent i New York.

Något extra har skett i "The Big Apple". Och det har att göra med de sönderslagna fönsterrutorna i Harlem.

Detta är den första i en serie artiklar om nya strategier mot brottsligheten i storstäder.

Publicerad i Dagens Nyheter den 8 januari 1997

Ingrip även mot tendenser till förfall

Hur reagerar du om du ser en sönderslagen fönsterruta i ett bostadsområde? Inte nämnvärt, kanske. Men om du passerar samma bostadsområde två veckor senare och ser att den trasiga rutan ännu inte har bytts ut, och att ytterligare en ruta slagits sönder?

Förmodligen drar du slutsatsen att detta är ett illa skött område. Du skulle inte vilja bo där, och du får en vag farokänsla inför att gå där sent om kvällen. Förfall ger tecken på upplösning, vars nästa moment är laglöshet.

Om du är en tonårspojke i ett gäng på drift drar du lätt slutsatsen att området saknar kontroll. Om två fönsterrutor krossats, är det fritt fram att kasta sten också mot en tredje och en fjärde. När det sker, utan snar reaktion, faller gradvis umgängesnormerna för storstadsmiljön. De är omistliga men samtidigt sköra, eftersom en stor mängd människor lever samman under anonymitet. Så småningom nås en kritisk massa, då förfallskulturen kommer att dominera över de goda umgängesnormerna. Den förra tillväxer, och människor som vill hävda det civiliserade beteendet drar sig tillbaka, av rädsla och obehag. En ond spiral tar vid; i en del av den flödar droger och växer brottslighet.

Om denna dynamik - sambandet mellan offentligt förfall och allvarlig kriminalitet - skrev sociologen James Q Wilson en berömd artikel i tidskriften Atlantic Monthly år 1982, tillsammans med kriminologen George L Kelling. Artikelns titel var "Broken Windows" (sönderslagna fönsterrutor). Kelling har nu gett ut boken "Fixing Broken Windows", med underrubriken "Hur man återställer ordning och minskar brottslighet i våra samhällen".

Kelling och hans medförfattare Catherine M Coles skildrar i detalj de strategier som har utplånat klottret och återställt de resandes säkerhet i New Yorks tunnelbana, som har gjort gatorna i New York trygga och trivsamma, som dramatiskt har reducerat också den grova brottsligheten och påtagligt lyft invånarnas känsla av livskvalitet. Strategierna varierar med miljön, men det gemensamma är att man inte tar lätt på de små tecknen på förfall. Klottret

och graffitin i tunnelbanan utplånades till exempel genom den strikt tillämpade regeln att ingen tunnelbanevagn fick gå mer än två timmar i trafik efter det att någon hade klottrat på den. Därmed försvann klottrarnas motiv, som var att synas.

Den grundläggande idén - att så tidigt som möjligt ingripa mot utslag av förfall och att låta värderingarna hos de 95 procenten medborgare med civiliserat beteende behärska det offentliga rummet - är enkel. Varför är den så svår att tillämpa?

De institutionella hindren är flera: Lagstiftare tenderar att se allt ur ett individuellt rättsperspektiv, utan att ta hänsyn till de samlade verkningarna på ett samhälles karaktär om man ställs maktlös inför en våg av normöverträdelser. Så rycks den rättsliga grunden undan för att ingripa mot nedskräpning, fylleri, aggressivt tiggeri och andra uttryck för förfall. Socialarbetare, samhällsdebattörer och radikaler tenderar lyfta bort ansvar från individen och skylla allt på strukturella orättvisor. Kelling visar hur sådär 90 procent av de "hemlösa" som låg på New Yorks tunnelbanestationer inte alls var hemlösa utan drogmissbrukare, psykiskt störda samt i stor utsträckning kriminella. Genom att distinkt ingripa mot klart avgränsade beteenden (som att ligga på golvet i tunnelbanan), och lika entydigt inte göra åtskillnad på folk efter klass, klädsel och etnisk tillhörighet lyckades de tunnelbaneansvariga bryta förfallet. Som alltid var detta särskilt viktigt för den fattigare del av befolkningen som ville sköta sig och inte hade andra resealternativ än tunnelbanan. Genom hela rättssystemet finns också professionella kulturer, som gör det svårt att se till helheten. Åklagarna och domstolarna ser enskilda fall, och finner då att man bör ta lättare på småbrott än på större brott. Polismännen tror sig göra störst nytta om de far omkring i bil och gör nedslag mot avancerad brottslighet.

Poliskårens attityder förändrades när den ansvarige för tunnelbanesäkerheten, William Bratton, 1994 utnämndes till chef för hela New York-polisen. Två saker var särskilt viktiga.

Dels kunde Bratton visa att ett effektivt sätt att komma åt också grövre brottslighet var att ha polis gående på gatan för att ingripa mot mindre brottstendenser. En person som mot ordningsstadgan urinerade i en park ledde polisen till en större vapendepå. Var tionde person som tas för att smita från betalning i tunnelbanan visar sig bära vapen, och ännu fler är brottsligt

belastade. Mördare har fångats via fingeravtryck när de hoppat över en tunnelbanespärr. Sådana påtagliga erfarenheter av sambandet mellan småbrott och större brott har förändrat poliskårens bild av vad som är legitimt polisarbete.

Dels införde Bratton ansvariga för distrikt (i tunnelbanesystemet utsåg han stationsansvariga för varje enskild tunnelbanestation). Varannan vecka måste de redovisa personligen inför högsta polisledningen hur utvecklingen är i deras geografiska områden, med hjälp av nya avancerade informationssystem. Det som belönas är inte många polisingripanden, utan att man lyckas hålla låg brottslighet. Fokus har förflyttats från det reaktiva till det förebyggande, i nära samspel med den lokala befolkningen, affärsinnehavare, boendeorganisationer och dylikt.

New York-borna börjar återta kontrollen av sin stad. När man ser goda resultat växer motivationen hos polis och andra myndigheter. När farhågor viker vågar medborgarna vistas i fler miljöer, alla tider. Detta är den goda spiralens mekanism: de sunda normerna för umgänge vinner mark, genom att allt fler vågar tro att de gäller och kan läggas till grund för den egna handlingen. Tillit växer där förfall härjade.

Färre brott är mått på polisframgång

Brottsligheten är ett av flera samhällsproblem där lösningar förhindras av låsningar. Årtionde efter årtionde tenderar två krafter att stå emot varandra. Ena sidan kräver hårdare tag, mer fängelser, tuffare poliser och domstolar. Andra sidan hävdar att samhället först måste befrias från alla sociala bekymmer för att man ska komma någon vart.

Motsättningen är fruktlös. I New York har man nått sina framgångar genom att upphäva den. De socialt engagerade har fått se att det går att minska brottsligheten via en medveten polisstrategi, också i väntan på lyckoriket - och att civil ordning i en stad skapar en miljö som gör det lättare att ta itu med andra problem. De skjut- och straffglada har fått lära sig att det mest effektiva sättet att verkligen bekämpa brottslighet är att liera sig med goda krafter i det lokala samhället.

Några huvuddrag i den framgångsrika polisstrategin är:

- 1) Ta småbrott på allvar; de är ofta inkörsport till större brott och bidrar till förfall; vettigt folk drar sig tillbaka, i stället för att våga upprätthålla social kontroll.
- 2) Lär känna det lokala samhället. Butiksägare, fastighetsskötare och andra vet mycket om vad som rör sig och vad man skulle kunna göra för att förebygga brott. Polisen är effektivare när den visar sig på gatan, lär känna miljön och människorna, än när den bara far omkring i radiobil och gör uttryckningar. När människor ser att polisen verkligen bryr sig om det som bekymrar dem i deras vardag - ständiga vindsinbrott, cykelstölder, knarkarkvartar, störd nattsömn, butiksligor etc - ökar deras tillit drastiskt, och därmed motivationen för att bidra aktivt till att bekämpa brott och förfall. Att hålla nere brottslighet förvandlas till en bred medborgerlig angelägenhet.
- 3) Fokusera på målet, att minska brottsligheten, och gör inte medel till mål. Målet ska mätas i resultat, inte i insatser (antal uttryckningar o dyl). Resultatet består inte av fångade brottslingar utan av förhindrade brott.

Polisen har lyckats när brottsnivån sänkts, miljön har blivit trevligare och människor kan känna sig trygga i sin vardag.

4) Höj moralen hos den lokalt arbetande polisen. Den högsta polisledningen måste skapa system för att hålla reda på hur det går med minskningen av brottsligheten, regelbundet låta lokalpolisen redovisa sitt arbete, via enkäter med allmänheten se hur man lyckas reducera farobilden, höja statusen hos den polis som är närmast verkligheten genom sätten att belöna, belysa och befordra.

Exakt det här är också huvudtankarna bakom polisreformen i Stockholm, som började sjösättas 1995. Länet har indelats i 60 närpolisområden. I varje område ska 20-30 närpoliser arbeta, med riktmärket en polis per tusen invånare. 1 500 poliser, en tredjedel av den samlade poliskåren i Stockholms län, går in som närpoliser. För att närpolisens arbete inte ska styckas sönder av ständiga utryckningar, ligger det akuta utryckningsansvaret på de åtta polismästardistrikten. Till detta kommer så de centrala utredningskrafterna för ekobrott, mord etc.

Det nya, problemorienterade arbetssättet har ingenting med flummeri att göra. Tanken är att söka mönster i inträffade händelser och sedan försöka förändra orsakerna, handfast. "Regnar det in i huset skaffar man inte bara fler hinkar utan man tätar naturligtvis taket."

Kommissarie Erik Sundin leder det centrala utvecklingsarbetet. Han var tidigare kvarterspolis i Tensta. I ett försök han tog initiativ till i Akalla valde man ut brottstyper som var plågoris för allmänheten: bostadsinbrott, bilstölder, inbrott i lägenhetsförråd. Brotten kartlades med hjälp av dem som bodde i området. Fastighetsskötarna visste till exempel betydligt mer om förråds-inbrotten än polisen själv (på grund av försäkringsvillkoren polisanmälades bara omkring 5 procent av dessa inbrott).

Tillsammans med socialförvaltningen såg man till att områdets narkomaner fick vård. Med fastighetsbolagen gjorde man tekniska förändringar i parkeringshus och förrådsutrymmen. En liten polisstyrka förlades till Akalla. Den fotpatrullerade i uniform på dag- och kvällstid och spanade i civila kläder på nätterna. Resultat: Fordonsbrotten minskade med 53 procent och källarinbrotten med 76 procent. Brottsligheten ökade inte i kringliggande stadsdelar. En hel del tjuvar greps på nätterna, men viktigare var de

tekniska förändringarna plus att knarkarkivartarna försvann. Ett femtiotal för polisen tidigare okända barn mellan 8 och 15 år greps under skoltid, då de gjorde inbrott i bilar och förråd. Bara en handfull av dessa återföll sedan i brottslighet.

Det här framgångsrika försöket skedde på 80-talet, innan uttrycket "problemorienterat polisarbete" myntats och innan motsvarande tankar i USA mynnat ut i praktiskt arbete. Arbetssättet ska nu präglade den nya Stockholmspolisen.

En vision för Stockholm

För några landstingsval sedan undersökte sociologen Torsten Österman vilket samhällsproblem som sattes främst av de kvinnliga väljarna i Stockholms län. Det visade sig vara ett som över huvud taget inte var föremål för valdebatt: klottret och nedbusningen i tunnelbanan.

Medan männen ofta satt skyddade i sina tjänstebilar var kvinnorna, allra mest de lågutbildade, beroende av tunnelbanan. Förfallet där gjorde intryck på flera plan. Det gav en dyster ton åt dagen. De egna värderingarna kändes tillbakapressade. Miljön ingav också en vag men högst obehaglig farokänsla: "här är laglöst och kulturlöst territorium." Vad som helst kan plötsligt hända: ett slag, en väskryckning, en förolämpning, en chock, en nedsmetning av nyinköpta kläder.

Stockholm har alla förutsättningar att vara en stad som varje dag lyfter själen hos sina invånare. Den är vacker. Den livar sinnet med bilder och byggnader. Den öppnar anden med sina vatten. Den vimlar numera - tack vare strävsamma italienare, turkar, kineser - av restauranger med matkultur.

Alla med ledande ansvar borde samlas kring visionen att därtill göra Stockholm till en av världens mest våldsfria, trygga och trivsamma städer. Den som i dag möter New York-bor vet vad en förändring i den riktningen betyder för en stad. Glädjen återvänder, självkänslan stärks, turister locka. En stolthet växer över den civilitet man åstadkommit, en tillit sprids inför erfarenheten av återtagen medborgerlig kontroll av den egna livsmiljön.

Stockholm ligger förmodligen inte illa till i internationell statistik. En stad som New York har alltså sin hårt brottsbelastade delar. Men riktningen betyder mycket, om man befinner sig i den onda eller den goda spiralen, om människor törs komma ut i växande trygghet eller börja dra sig tillbaka av stigande rädsla. Genom att bryta ett begynnande förfall kan man hindra ett senare tillstånd som blir mycket svårare att

göra något åt.

Några förutsättningar finns nu för att driva en process i rätt riktning. Stockholm har t.ex aldrig haft så många poliser som i dag; utbildningen har äntligen kommit i kapp anslagen. Den nya närpolisen ger rätt arbetssätt. Den börjar med att kartlägga problemen i varje område. Den fortsätter med att identifiera de fem mest störande typerna av trygghetsproblem (är det bostadsinbrott? garagestöld? klotter?) tillsammans med invånarna. Den utformar sedan konkreta strategier för att verkligen minska de brotts- och förfallsproblem som människor i just det området känner mest av. Arbetssättet - i hela dess samspel mellan polis, skolor, butiksägare, fastighetsskötare, bostadsföreningar osv - ligger väl till för god svensk vana.

Jämfört med USA är det också lättare för polisen i Sverige att finna lagligt stöd för ingripanden. Lokal ordningsstadga har full rättsverkan, som den bara används. En så vag formulering som "förargelseväckande beteende" skulle aldrig gå i USA, men fungerar i Sverige.

Fler krafter behöver nu ställa upp:

- Staten får inte i kortsynt sparnit tappa sin mest grundläggande funktion, yttre och inre ordning. Tingsrätterna behöver få resurser så att inte "mindre" mål blir liggande. Polisen måste kunna avlastas en del administrativa göromål. I stället håller länspolisledningen just nu på att halvera antalet civilanställda från cirka 1500 till 800, för att klara ett sparbetning på 110 miljoner kronor.
- SL måste genomdriva en ny trivsel- och ansvarsstil i samband med att de nya tunnelbanevagnarna tas i bruk. Lär av New York, att inte köra med nedklottrade vagnar. Utse stationsansvariga som sätter sin personliga ära i att deras station är fin och trygg. Lär av Washington hur en rationell automatisk biljetthantering kan ordnas; utbildad vakter bör ersätta onödiga biljettstämplare.
- Förbättra miljöerna vid krogarna tillsammans med branschen. Störande berusning på allmän plats ska inte accepteras. Alkohol och droger ingår i långt mer än hälften av alla brott, och i synnerhet i dem med inslag av våld, i Stockholm som i New York.
- Staden måste skärpa renhållningen, och därvid också motivera invånarna att

hjälpa till. Läs de tre ambassadörernas iakttagelse på DN Debatt (20/10 1996) om hur Stockholm en tid varit på väg att bli "en jämmerligt nedskräpad och nedklottrad stad där krossat glas krasar under fotsulorna".

- Rektorer i länets skolor borde skärpa sig. Visst är samhället stökigare och mer komplext nu än förr. Det gör inte behovet av normer för arbetsro och hänsyn mindre stort. Den svenska skolan har aldrig haft fler vuxna än i dag. Men alltför många skolledare vågar inte uppträda som ledare.
- Satsa på kulturen, och på en stads- och trafikplanering som ger liv åt innerstaden, lust åt sinnena.

Det går att åstadkomma ett lyft av huvudstadens anda och ansikte.

